

K filozofickému profilu Štefana Náhalku

Beáta Katrebová Blehová

27. júla 2023 ✚ *História* ✚ *Slovenské osobnosti*

Onedlho si pripomenieme 60. výročie založenia Slovenského ústavu svätých Cyrila a Metoda v Ríme – jednej z najvýznamnejších inštitúcií slovenského exilu v období studenej vojny. Toto excelentné centrum slovenského duchovného, kultúrneho a vedeckého života v diaspóre bolo možné len vďaka koncentrovanému úsiliu niekoľkých osobností v exile, medzi ktoré patril v prvom rade Štefan Náhalka, ktorý sa po vzniku Ústavu stal jeho prvým rektorom.

Štefan Náhalka, Jozef Papin a Jozef Tomko (zľava doprava).

Zdroj: Archív Pápežského Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme

Osobnosť Náhalku je na Slovensku známa najmä z jeho pôsobenia po boku spišského biskupa Jána Vojačáka (bol jeho tajomníkom), ktorý ho v čase nastupujúcej komunistickej totality vymenoval za tajného generálneho vikára.¹ Menej známa je jeho činnosť v exile v rokoch 1953 až do predčasnej smrti v roku 1975. Patril medzi kľúčové osobnosti slovenského exilu, bol členom Najvyššej rady pre emigráciu pri Konzistoriálnej kongregácii Svätej stolice s poslaním starať sa o duchovnú službu slovenských emigrantov a v tejto funkcii zakladal slovenské katolícke misie po celom tzv. slobodnom svete. Bol duchovným radcom Ústredia slovenských katolíckych intelektuálov v zahraničí, predsedom Slovenského ústavu v Ríme, ktorý vydával vedecké periodikum *Slovak Studies*, a napokon druhým predsedom Náboženského odboru Svetového kongresu Slovákov. Disponoval vynikajúcimi kontaktmi na Svätú stolicu a Rímsku kúriu a suploval tak neexistujúcu slovenskú diplomaciu a samostatnú cirkevnú politiku.

Ako stúpenec kresťanského realizmu a personalizmu patril Náhalka medzi najvzdelanejších a najviac rozhladených povojnových katolíckych filozofov na Slovensku. V zmysle kresťanského realizmu hlásal tradičnú ideovú syntézu ducha a hmoty, syntézu stvoreného a duchovno-hmotného sveta, a podporoval kresťanský princíp jednoty viery a rozumu.² Podporoval návrat k filozofii svätého Tomáša Akvinského a bol stúpencom „oživovaného tomizmu“ podľa encykliky pápeža Leva XIII. *Aeterni patris*. Vyjadroval sa aj k podstate kresťansky ponímaného umenia, ktoré malo sprítomňovať krásu bytia. Všetky svoje aktivity podnikal v jednote kresťanskej a národnej idey a práve v národných otázkach je jeho odkaz aktuálny aj v dnešných časoch kozmopolitizmu.

Vo filozofických stanoviskách bol pragmatikom. Bol presvedčený, že človek odtrhnutý od reality a prirodzenosti dokáže vymyslieť aj tie najdesivejšie ideologické konštrukty. Odmietal filozofický prúd existencializmu, ktorý sa s veľkou razantnosťou hlásil k slovu v povojnovom období a vyčítal mu jeho ateizmus, popieranie zmyslu jestvovania, a podľa toho aj zmyslu konkrétneho ľudského života.

Existencialisti (Simone de Beauvoir, Jean Paul Sartre) boli známi radikálnym vyhlasovaním života za absurdnosť bez cieľa. Náhalka predstavil filozofiu ateistického existencializmu na základe románu Simone de Beauvoir *Krv iných*, ktorý vyšiel v roku 1946 v slovenskom preklade Zory Jesenskej. S hlavným záverom románu však nesúhlasil, pretože „v základnej otázke o zmysle ľudskej existencie je *Krv iných* pomýlená“. Pomýlený bol podľa Náhalku najmä pojem slobody, ktorý mal zdanlivo vyriešiť „absurdnosť života bez cieľa“.

V povojnovom období sa pozitívne stavil k filozofii francúzskeho filozofa a konvertitu Jacquesa Maritaina, tvorcovi filozofie integrálneho humanizmu a poprednému predstaviteľovi neotomistickej filozofie, ktorý bol v rokoch 1945–1948 francúzskym veľvyslancom pri Svätej stolici, ovplyvnil programové smerovanie kresťansko-demokratických politických strán povojnovej Európy a mal vplyv aj na pápeža Pavla VI. Maritainov vplyv na slovenskú katolícku elitu bol nezanedbateľný. Jeho filozofiou sa zaoberala takmer celá povojnová slovenská katolícka elita od Ladislava Hanusa a Jozefa Kútника-Šmálova až po Félixa Litvu, Jozefa Diešku, či v súčasnosti Helenu Hrehovú.³ Náhalka vyzdvihoval najmä to, že Maritain sa „celý postavil do služieb renesancie tomizmu“. Zaujímavé sú aj jeho postrehy na margo Maritainovho diela *Antimoderne*, ako aj jeho charakteristika modernosti ako výsledku protikresťanskej revolúcie. Zároveň bol presvedčený, že moderný človek je vykoľajený zo základného životného vzťahu k Bohu, spoločnosti, vesmíru, ba i sebe samému.⁴

Za vrchol Náhalkovej povojnovej tvorby sa považuje ucelená koncepcia etiky lásky zhrnutá v dizertačnej práci *Láska v duchovnom živote*, v ktorej reflektoval lásku z pozície kresťanského realizmu a personalizmu.⁵ Jeho koncepcia lásky má napriek určitým rozdielnym východiskám blízko k encyklike pápeža Benedikta XVI. *Deus caritas est*, v ktorej pápež ponúka návod na „vyliečenie“ súčasných neduhov rozvrátenej spoločnosti. Obidvaja vychádzajú z podstatnej jednoty duše a tela, ktorá je predpokladom skutočnej lásky. Náhalka hovorí o celistvosti prirodzenej a nadprirodzenej lásky; Benedikt XVI. píše o jednote *erosu* a *agapé* ako dvoch foriem, ktoré sa označujú za vzostupnú a zostupnú lásku. Náhalka konštatuje, že v materialistických spoločnostiach nemá integrálna (duchovná) láska miesto, zostáva len sex. Podľa Benedikta XVI. sa *eros* degradovaný na čistý sex stáva tovarom, obyčajnou vecou, ktorá sa dá kúpiť a predať, ba dokonca aj sám človek sa stáva tovarom.⁶

Náhalka sa k filozofii kresťanského realizmu hlásil aj v exile. V štúdii *O správnu orientáciu človeka* prehľadne analyzoval hlavné myšlienkové smery modernej doby, akými sa javili liberalistický individualizmus, komunistický kolektivismus a kresťanský personalizmus, a ponúkol ich výstižnú charakteristiku. Ako základnú orientáciu ponúka kresťanský personalizmus v protiklade s liberalistickým individualizmom, ktorého dejinná epocha sa blížila ku koncu a nemala už silu osloviť spoločnosť. Rovnako odmietal komunistický kolektivismus, ktorý človeka zotročoval.⁷ Štefan Náhalka teda vstupuje na pôdu rímskeho exilu s uceleným filozoficko-teologickým myslením a jeho filozofická koncepcia sa odrazila aj v jeho plodnej exilovej činnosti.

1 Róbert Letz: Život Štefana Náhaliku v ilegálite. In: *Pamäť národa*, roč. XIV, č. 4, 2018, s. 3–21.

2 Juraj Chovan-Rehák: K filozoficko-ideovému odkazu Štefana Náhaliku. In: *Most*, roč. 42, 1997, č. 1–4, s. 135–137.

3 Jozef Dieška: Náboženský a filozofický profil Jacquesa Maritaina : spomienková úvaha z príležitosti jeho deväťdesiatych narodenín. In: *Most*, roč. 19, 1972, č. 3–4, s. 1–33; Felix J. Litva: „Filozof v meste“ ako hľadač pravdy. In: *Kultúra*, roč. 3, 2000, č. 15, s. 12; Helena Hrehová: *Morálna filozofia Jacquesa Maritaina: reflexie o etike a morálke*. Kraków: Spolok Slovákov v Poľsku v spolupráci s Filozofickou fakultou Trnavskej univerzity v Trnave, 2011, 211 s.

4 Štefan Náhalik: Jacques Maritain. In: *Verbum*, roč. 2, 1947–1948, č. 6, s. 353.

5 Štefan Náhalik: *Láska v duchovnom živote*. Košice: Verbum, 1947; Ibidem: Láska ako etos osobnosti. In: *Verbum*, roč. 1, 1946–1947, s. 437–441. Pozri tiež Jozef M. Rydlo: Náhalik, Štefan (heslo). In: Július Pašteka a kol.: *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava: Lúč, 2000, stĺpec 974.

6 Oľga Gavendová: l'integralità dell'amore nel pensiero di Štefan Náhalik. In: *Slovak Studies*, roč. 1, 2015, č. 1–2, s. 142–144.

7 Štefan Náhalik: O správnu orientáciu človeka. In: *Most*, roč. 1, 1954, č. 3, s. 1–12.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/k-filozofickemu-profilu-stefana-nahalku/>